

DUCHOVNÉ CENTRUM BOLO ODSÚDENÉ NA ZÁNIK

Pohľad na obnovovanú Starú synagógu a Budovu zhromaždenia

Svetlo sviečok vytvára neopakovateľné čaro Vianoc, ktoré sú najvýznamnejším duchovným sviatkom roka pre kresťanov. A podobne svetlo vnáša radosť a pohodu aj do židovských rodín počas sviatku Chanuky. Najnámejší židovský sviatok je spomienkou na zážrak, ktorý sa stal v druhom storočí pred n.l. pri opätovnom zasvätení Jeruzalemského chrámu.

V zničenom svätostánku našli Makabejci, víťazi povstania proti gréckej nadvláde, len jednu nádobu s olejom nesúcu pečať kňaza. Napriek tomu, že olej v chrámovom svietniku mal vydržať najviac jeden deň, svetlo horelo až osem. Za ten čas stihli vyrobiť nový olej. Odvtedy židia počas Chanuky zapalujú svetlá svietnika tak, že každý deň postupne po dobu ôsmich dní pribúda jedna sviečka. Podľa tradície je svetlo symbolom nádeje v ťažkých časoch tak, ako sviečka osvetľuje noc.

Vianoce a Chanuku oslávime tento rok v tom istom čase. Na námestí bude adventný veniec, ale nikde nebude chanukový svietnik. Každé jedno z ôsmich svetiel by mohlo horieť za desaťročia, ktoré uplynuli od poškodenia vzácnnej Starej synagógy (známej ako bužňa) a ostatných židovských rituálnych stavieb na Mlynskej ulici. Ich skazu začali gardisti a podporovatelia hnedej totality. Zostali nemým svedkom tragédie komunity, ktorej slúžili a bola storočia súčasťou dejín mesta.

Zmizli spomienky a atmosféra

Úpadok stavieb pokračoval aj v období ko-

munistickej totality. Celé desaťtky rokov boli využívané na skladovanie poľnohospodárskych plodín, chemických látok, umelých hnojív, náhradných dielov či železiarskych materiálov. Vtedy dedičstvo šiestej najväčšej židovskej komunity na Slovensku upadlo do zabudnutia. Zmizol Dlhý rad, zmizlo Námestie sv. Jána, zmizli aj spomienky a atmosféra starého Bardejova. Kedysi pulzujúce židovské duchovné centrum ostalo osamotené, ošarpané a bolo odsúdené na zánik.

„Vrátiť areál na mapu kultúrnych, historických a turistických pamiatok“

Pavol a Peter Hudákoví

Len malá skupina odborníkov, pamiatkarov a znalcov architektúry upozorňovala od 60-tych rokov minulého storočia, že v našom meste sa skrýva jedinečná pamiatka európskeho významu – súbor stavieb, ktorý tvoria rituálne kúpele, kotolňa, vodárenská veža, rituálny bitúnok, Dom zhromaždenia a Stará synagóga. Vlastník, bardejovská Židovská náboženská obec, nebola skutočným vlastníkom, musela sa podriaďovať nariadeniam vtedajšieho Okresného národného výboru. Objekty boli po dlhých rokoch namáhavej práce pamiatkarov vyhlásené za národné kultúrne pamiatky, no ku zmene využitia areálu nedošlo.

Prišiel aj prezident Václav Havel

Výraznú zmenu nepriniesla ani eufória porevolučného vývoja. Historická príležitosť, keď v roku 1991 Starú synagógu navštívil prezident ČSFR Václav Havel, ostala nevyužitá. Privítali ho tam potomkovia bardejovskej židovskej komunity. V polovici 90-tych rokov sa vlastníkom Židovského suburbia stal Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike (ÚŽŽNO). Nový vlastník od začiatku hľadal spôsob záchrany a budúceho využitia objektov. Židovské suburbium sa v roku 2001 stalo neoddeliteľnou súčasťou zápisu mesta Bardejov na Listinu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Ocenenie prinieslo nové otázky: „Ako ďalej? Prečo si to „židia“ neobnovia sami? Načo je nám taká pamiatka?“ Niet jednoduchých odpovedí ani jednoduchých riešení. Na Slovensku je vyše sto synagóg, osemsto židovských cintorínov. Pár tisíc členov jestvujúcej komunity nedokáže všetko zachrániť. Boli to „židia“, ktorí zdevastovali bardejovské Židovské suburbium?

Zámerom vlastníka bolo vrátiť areál na mapu kultúrnych, historických a turistických pamiatok. V spolupráci s mestom Bardejov bola vypracovaná architektonická štúdia na využitie celého areálu. V roku 2008 bola obnovená budova rituálnych kúpeľov. Iniciatívu prevzal ÚŽŽNO a s využitím podpory Ministerstva kultúry SR začala záchrana objektov. Priestory pomaly ožili.

 Pavol a Peter Hudákoví

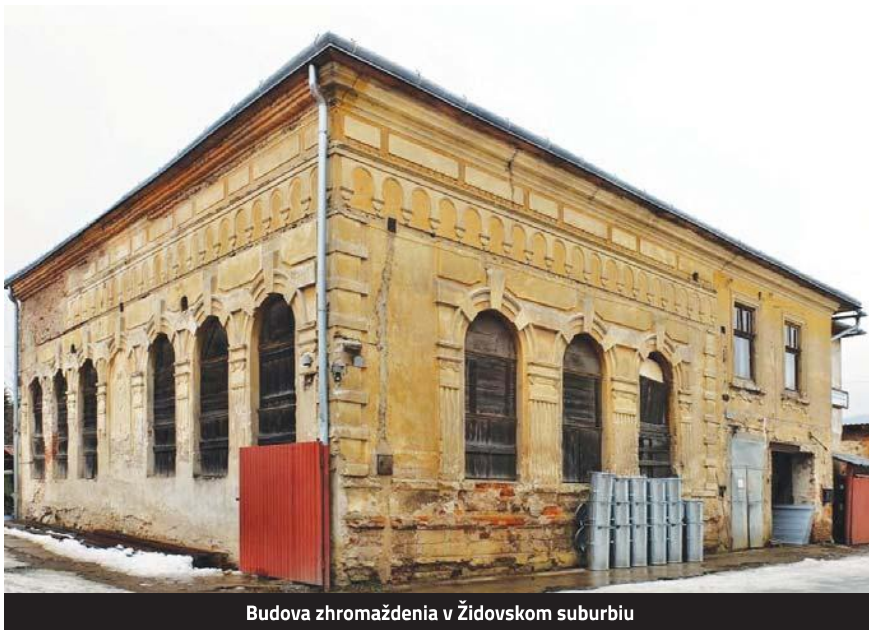
NOVÝ KULTÚRNY STÁNOK A VZDELÁVACIE CENTRUM

Naše občianske združenie Vita in suburbium so súhlasom vlastníka otvorilo Starú synagógu verejnosti. Výstavy, prednášky, koncerty, expozície, vzdelávacie a spomienkové podujatia potvrdili, že Bardejovčania chcú, aby sa Židovské suburbium stalo súčasťou nášho spoločného dedičstva.

Rovnaký záujem nás spojil s Bardejovským výborom na zachovanie židovského dedičstva, ktorý založil bardejovský rodák a preživší Emil Fish žijúci v USA. Dokázal zjednotiť stovky potomkov komunity. Pamätník holokaustu, ktorý v roku 2014 postavili z vlastných prostriedkov, bol symbolom zmierenia a ponukou na ďalšiu spoluprácu.

Nasledujúci rok začala realizácia projektu Bardejovské suburbium – záchrana, obnova a reštaurovanie Starej synagógy, podporeného EHP grantom. Týmto projektom chcel ÚŽŽNO vytvoriť v „srdci areálu“ priestor pre kultúrno-spoločenské a edukačno-vzdelávacie aktivity. Postavené budú aj sociálne zariadenia na mieste zaniknutej budovy rituálneho bitútku. Nové oplotenie areálu umožní atraktívne a nerušené pohľady z ulice na nádvorie a budovy. Projekt bude ukončený v apríli roku 2017.

Synagógou obnova neskončí. Prvé rokovania medzi ÚŽŽNO a Bardejovským výborom o osude ďalšej budovy, Domu zhromaždenia, naznačili spoločný záujem na jeho revitalizáciu. Pôvodne slúžil ako miesto pre vzdelávanie členov židovskej komunity. Jeho interiéru dominuje hlavná modlitebná sála s vysokými stropmi a rozlohou takmer 150 m². Architektonické usporiadanie ponúka možnosť pre umelecké vyžitie, oddych či stretnutia.

Budova zhromaždenia v Židovskom suburbiu

Môže byť novým kultúrnym stánkom mesta a vzdelávacím centrom zároveň. Konceptiou jeho využitia sa zaoberá architekt Giora Solar a výkonná riaditeľka výboru Orit Stieglitzová.

„Možno vznikne zóna s jedinečnou kulisou“

Pavol a Peter Hudákoví

Nezastupiteľnú úlohu pre budúcnosť Židovského suburbia má naše mesto, naša samospráva. Zóna svetového kultúrneho dedičstva a ostatné časti mesta musia tvoriť jeden urbanistický celok. Nemôžu to byť oddelené entity, ale spojené nádoby. Otázkou ostáva osud kotolne K-08 a ohyzdného komína. Budova po úpravách

môže poskytovať funkčné zázemie alebo byť priestorom pre mládež a voľnočasové aktivity nadväzujúce na Židovské suburbium. Možno bude odstránená a vznikne zóna s jedinečnou kulisou. Kľúčom k úspechu bude vytvorenie kvalitného manažmentu plánu Židovského suburbia a plánov samosprávy na vytvorenie nového námestia. Osud projektu bude závisieť od účasti verejnosti, ktorá si nájde cestu do týchto priestorov.

Suburbium ako súčasť svetových kultúrnych klenotov

Pohľad do minulosti a súčasnosti nabáda zamyslieť sa nad budúcnosťou. Veríme, že keď dohorí symbolické ôsme chanukové svetlo, Židovské suburbium bude reprezentatívnym a dôstojným miestom, v ktorom bude vládnuť pokoj a oddych. Predovšetkým mládež tu spozná dejiny, kultúru, hmotné dedičstvo a taktiež pravdivý osud bardejovskej židovskej komunity. Roky práce na revitalizácii židovského kultúrneho dedičstva v našom regióne nás utvrdzujú v presvedčení, že Židovské suburbium má potenciál zažiariť na mape svetových kultúrnych klenotov a po komplexnej obnove sa stane vyhľadávanou turistickou atrakciou.

V závere by sme chceli vyjadriť úprimné poďakovanie v mene vlastníka, výboru potomkov židovskej komunity, samosprávy a nášho občianskeho združenia za každú návštevu, pomoc, dobré slovo a skutok na náročnej ceste záchranu dedičstva našich predkov. Kiežby sme na budúci rok spoločne zapálili skutočný chanukový svietnik a adventný veniec v Židovskom suburbiu.

Pavol a Peter Hudákoví
www.suburbiumbardejov.sk

Interiér Starej synagógy pred reštaurovaním a rekonštrukciou